

مدل سازی عوامل مؤثر بر توانمندسازی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی با استفاده از نرم افزار Amos Graphics

محمد عباسزاده^۱

علی بوداچی^۲

چکیده

در عصر حاضر، زنان به عنوان نیمی از جامعه نقش راهبردی در توسعه پایدار دارند. سرمایه‌گذاری در تواناسازی این قشر، سرمایه‌گذاری در رشد و توسعه پایدار است. بر این اساس، هدف اصلی پژوهش حاضر، بررسی عوامل مؤثر بر توانمندسازی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی است. روش پژوهش پیمایشی و ابزار گردآوری داده‌ها پرسش‌نامه بوده است. بر اساس آخرین سرشماری (۱۳۹۵) کلیه زنان متأهل استان آذربایجان شرقی به تعداد ۱۲۰۳۰۶۲ نفر بودند. برای جامعه آماری پژوهش بر اساس فرمول کوکران ۱۱۳۴ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. همچنین در تحقیق حاضر از شیوه‌ی نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای استفاده شده است. در مجموع، یافته‌های پژوهش نشان داد که ۱. میزان توانمندی روان‌شناختی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی بالاتر از مقدار متوسط (۷۵/۱۵ درصد) است. ۲. بر اساس نتایج تحلیل مسیر اثر مستقیم، غیر مستقیم و کل سازه‌های سرمایه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و روان‌شناختی بر توانمندسازی زنان معنی‌دار بوده و این سازه‌ها توانستند ۶۶ درصد واریانس توانمندسازی را تبیین نمایند؛ با مقایسه‌ی ضرایب بتاها می‌توان گفت که توانمندسازی زنان

^۱ استاد گروه علوم اجتماعی، دانشگاه تبریز m.abbaszadeh2014@gmail.com

^۲ نویسنده مسئول: استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز A.Boudaghi@scu.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۵/۲۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۱۰/۱۳

DOI: 10.22051/JWSPS.2020.29706.2139

بیش از هر چیزی متأثر از سازه‌ی سرمایه‌ی روان‌شناختی (۰/۶۸) است.

واژگان کلیدی

توانمندسازی زنان، سرمایه اقتصادی، سرمایه فرهنگی، سرمایه روان‌شناختی.

مقدمه و بیان مسئله

در سال‌های اخیر، توانمندسازی زنان^۱ در کشورهای در حال توسعه، توجه اندیشمندان و سیاست‌مداران را به خود جلب کرده است. توانمندسازی فرآیند پویایی است که توانایی تصمیم‌گیری زنان درباره زندگی و محیطشان را افزایش می‌دهد (ارستوف و دجمای^۲، ۲۰۱۶، بیسونگ و دیگین^۳، ۲۰۱۹). در این ارتباط، یافته‌های اسمیت و همکاران^۴ (۲۰۰۳) نشان داده که زنان با موقعیت بهتر در مقایسه با مردان، کنترل بیشتری بر منابع خانوار و دسترسی بهتری به اطلاعات، خدمات بهداشتی و سلامت ذهنی دارند و دارای اعتماد به نفس و عزت نفس بیشتری اند. زنان با وضعیت بهتر، شرایط غذایی مناسب‌تر داشته و بهتر از خود و فرزندانشان مراقبت می‌نمایند (مالاپیت و کوسمبینگ^۵، ۲۰۱۵). نادیده انگاشتن زنان به عنوان نیروهای اثرگذار اجتماعی به معنای استفاده نکردن از تمام پتانسیل‌های موجود یک جامعه به منظور بهبود شرایط و طی کردن مسیر توسعه در جامعه‌ی مذکور است (موسوی و روان‌خواه، ۱۳۹۵). زنان به عنوان نیمی از جمعیت جهان، قلب توسعه‌ی اقتصادی-اجتماعی هر ملت اند و توجه به آنان می‌تواند مسیر توسعه را هموارتر کند (جلیلیان و سعدی، ۱۳۹۳). عمده‌تأ به این دلیل برتوانمندسازی زنان تأکید می‌شود که در ارتقای بهره‌وری و رشد اقتصادی جوامع نقش توسعه‌ای دارند (وطن‌خواه نوغانی، قاسمی و جوان، ۱۳۹۵). چراکه مفهوم یاد شده فقر را کاهش داده و باعث توسعه‌ی اقتصادی می‌شود (شوای، شوای، لی و هواننگ^۶، ۲۰۱۹).

¹ Woman Empowerment

² Arestoff & Djemal

³ Bisung and Dinckin

⁴ Smith et al

⁵ Malapit & Quisumbing

⁶ Shuai, Shuai, Li & Huang

و اکاوی نتایج آمارگیری نیروی کار استان آذربایجان شرقی در تابستان ۱۳۹۵ حاکی از آن است که میزان مشارکت اقتصادی زنان استان آذربایجان شرقی در مقایسه با استان‌های آذربایجان غربی و اصفهان بیشتر و در مقایسه با استان‌های اردبیل، خراسان شمالی، خراسان جنوبی و زنجان کمتر و قابل تأمل است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵) که این امر به نوبه‌ی خود توسعه‌ی اقتصادی استان را تحت الشعاع قرار می‌دهد (جدول ۱).

جدول ۱. مقایسه میزان مشارکت اقتصادی زنان استان آذربایجان شرقی با سایر استان‌های کشور (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵)

۱۸/۶ درصد	مشارکت اقتصادی زنان استان آذربایجان شرقی
۱۶/۴ درصد	مشارکت اقتصادی زنان استان آذربایجان غربی
۱۷ درصد	مشارکت اقتصادی زنان استان اصفهان
۱۹/۳ درصد	مشارکت اقتصادی زنان استان اردبیل
۲۳/۷ درصد	مشارکت اقتصادی زنان استان خراسان شمالی
۲۲/۱ درصد	مشارکت اقتصادی زنان استان خراسان جنوبی
۲۰/۷ درصد	مشارکت اقتصادی زنان استان زنجان

همچنین آمارها نشان می‌دهد که رتبه‌ی زنان استان آذربایجان شرقی از نظر شاخص‌هایی چون درصد رضایت از زندگی با خانواده، آگاهی صحیح درباره‌ی پیشگیری از ایده، میانگین سن در اولین ازدواج، درصد رضایت از خود و... پایین است. (جدول ۲)

جدول ۲. وضعیت زنان آذربایجان شرقی به لحاظ شاخص‌های آموزشی، زناشویی و بهداشت و

سلامت (women.gov.ir).

عنوان	درصد	رتبه در کشور
میزان دانش آموختگان دانشگاهی زن در هر هزار زن باسواد ۶	۱۰۱/۷	۱۷

ساله و بالاتر

۲۷	۴۵/۹۴	درصد دانشجویان زن از کل
۲۵	۶۸/۷۶	درصد با سواد زنان در سنین بالای ۶ ساله
۱۶	۹۰/۳۵	درصد رضایت از زندگی با خانواده در زنان ۱۵-۲۴ سال
۲۲	۷۶/۳۵	درصد آگاهی صحیح زنان ۱۵-۵۴ سال درباره‌ی پیشگیری از ایدز
۱۷	۱۴/۴۷	درصد ازدواج ثبت شده
۲۲	۲۳/۰۶	میانگین سن در اولین ازدواج زنان
۲۷	۸۷/۴۶	درصد رضایت از زندگی زنان غیر شاغل ۲۵-۲۴ سال

بنابراین، هر گونه بی‌توجهی به پیش‌ران‌های اصلی تأثیرگذار بر توانمندسازی زنان خصوصاً زنان متأهل می‌تواند در سطح خانوار، سبک‌های تربیتی و جامعه‌پذیری خانوادگی فرزندان بحران ایجاد کند و در سطح کلان، مشارکت اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، احساس امنیت اخلاقی و رشد و توسعه‌ی اقتصادی را با مشکل مواجه سازد؛ چراکه زنان ناتوان امکان دستیابی به دانش، فرصت‌های شغلی برابر، کنترل، قدرت و ظرفیت‌های تصمیم‌گیری، اعتماد به نفس و عزت نفس را ندارند و قادر به بیان خواسته‌ها، نگرانی‌ها و مشکلات خود نیستند (بوشرا و واجیها، ۲۰۱۵). توانمندسازی زنان متأهل در استان آذربایجان شرقی زمانی محقق می‌گردد که به بسترها و شرایط زمینه‌ساز آن توجه شود. واکاوی مطالعات پیشین نشان می‌دهد که توانمندسازی زنان متأهل از عواملی چون سرمایه‌ی اجتماعی، رسانه‌های جمعی، سرمایه‌ی روان‌شناختی و سرمایه‌ی اقتصادی است (ژولیو و هو لیو^۱، ۲۰۱۶؛ مارکینک و هانت^۲، ۲۰۱۶؛ لی^۳، ۲۰۱۶؛ بوشرا و واجیها^۴، ۲۰۱۵). با وجود اهمیت سازه‌های یاد شده در تبیین توانمندسازی زنان، در ایران خصوصاً استان آذربایجان شرقی، به شناسایی عوامل مؤثر بر توانمندسازی روان‌شناختی زنان متأهل توجه کافی نشده است. به‌طوری که اکثر پژوهش‌های

¹Xue Liao &Hui Liu

² Marcinek and Hunt

³ Li

⁴ Bushra & Wajiha

انجام شده پیرامون توانمندسازی (برای نمونه، پژوهش کرمانی، مظلوم خراسانی، بهروان و نوغانی، ۱۳۹۲، قلی پور و رحیمیان، ۱۳۸۸ و...) صرفاً عوامل مؤثر بر توانمندسازی اقتصادی را بررسی کرده‌اند و مورد مطالعه‌ی بیشتر این پژوهش‌ها زنان سرپرست خانوار بوده و در آن‌ها به بعد روان‌شناختی این موضوع توجه نشده است. بر این اساس، هدف اصلی پژوهش حاضر مطالعه‌ی راهکارهای توانمندسازی روان‌شناختی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی است. در راستای موارد مطرح شده، این پژوهش در پی پاسخگویی به این سوالات است: ۱. میزان توانمندی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی در چه حدی است؟ ۲. آیا بین سازه‌های سرمایه‌ی روان‌شناختی، سرمایه‌ی اقتصادی، سرمایه‌ی فرهنگی و سرمایه‌ی اجتماعی با توانمندسازی روان‌شناختی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد؟

پیشینه‌ی تجربی

چرمچیان لنگرودی (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «نقش سرمایه‌ی اجتماعی بر توانمندسازی زنان مرکبات کار شهرستان ساری» به این نتیجه رسیده است که میزان سرمایه‌ی اجتماعی و توانمندسازی زنان مرکبات کار شهرستان ساری در حد زیاد است. بر اساس نتایج تحلیل رگرسیونی، ۹/۸ درصد از واریانس توانمندسازی زنان مرکبات کار شهرستان ساری به وسیله‌ی سرمایه‌ی اجتماعی تبیین می‌شود.

«بررسی نقش عوامل اجتماعی و روان‌شناختی بر توانمندسازی زنان روستایی سرپرست خانوار تحت پوشش کمیته امداد (مورد مطالعه: شهرستان عباس آباد)»، عنوان پژوهشی است که مهاجری امیری، مجردی و بادیار (۱۳۹۵)، به روش پیمایشی در بین ۴۰۰ نفر از زنان روستایی سرپرست خانوار تحت پوشش کمیته‌ی امداد امام خمینی (ره) با ابزار پرسش‌نامه انجام داده‌اند. نتایج به دست آمده از برآورد مدل ساختاری مستقیم تحقیق نشان داد که رابطه‌ی مثبت و معنی‌داری بین عوامل روان‌شناختی (عزت نفس، استقلال فکری و اثربخشی) و اجتماعی (سلامت اجتماعی، مشارکت اجتماعی) با توانمندسازی زنان روستایی سرپرست خانوار وجود دارد.

نتایج پژوهش موسوی و روان‌خواه (۱۳۹۵) با عنوان «واکاوی رابطه‌ی انواع نظام‌های رفاهی با توانمندسازی اقتصادی زنان» به روش تحلیل ثانویه نشان داده که در نظام‌های رفاهی محافظه‌کار با سیاست‌های اجتماعی مبتنی بر الگوی مرد نان‌آور، زنان توانمندی اقتصادی کمتری دارند. میانگین توانمندی اقتصادی زنان در دو گروه از کشورها با نظام‌های رفاهی لیبرال و سوسیال دموکرات بالاتر است.

نتایج پژوهش قنبری و انصاری (۱۳۹۴) با عنوان «شناسایی و تبیین عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر توانمندسازی زنان روستایی (مطالعه‌ی موردی: شهرستان رستم)»، نشان داد که مهم‌ترین عوامل مؤثر بر توانمندسازی زنان روستایی، همکاری آنان در فعالیت‌های اقتصادی، عوامل فردی و اجتماعی است که مقدار واریانس تجمعی تبیین شده این عوامل ۵۵/۸۰ است. علاوه بر این، اساسی‌ترین موانع موجود در مسیر توانمندسازی زنان عواملی نظیر نبود فرصت‌های شغلی، پایین بودن میزان تحصیلات، وجود تعصبات خانوادگی و نبود حمایت‌های قانونی و شبکه‌ی ارتباطات است و این چهار متغیر در مجموع قادر به تبیین حدود ۵۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته (عامل عدم توانمندی اجتماعی اقتصادی زنان) اند. متغیرهای مذکور در سطح ۹۹ درصد با موانع توانمندسازی زنان دارای رابطه‌ی مثبت و معناداری است.

پژوهشی با عنوان «ارزیابی عوامل مؤثر بر توانمندی اقتصادی (مطالعه‌ی موردی: زنان آسیب‌پذیر در شهر تهران)» را نوابخش، ازکیا، وثوقی و سادات مشیر استخاره (۱۳۹۴) به روش کمی و کیفی انجام داده اند. نتایج کلی تحقیق کیفی نشان داده که برخی از عوامل مؤثر در رشد توانمندی عبارت اند از: زندگی چندخویشاوند در کنار هم، خانوادگی‌گرایی، سرمایه‌ی اجتماعی، همیاری، همبستگی اجتماعی و حمایت از همدیگر. نتایج حاصل از تحقیق کمی نشان می‌دهد که دو عامل آموزش و اشتغال از جمله مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر توانمندسازی زنان آسیب‌پذیر محسوب می‌شود.

نتایج پژوهش کلدی و سلحشوری (۱۳۹۱) با عنوان «بررسی حمایت اجتماعی بر توانمندسازی زنان شهر تهران» نشان داد که حمایت اجتماعی بر توانمندسازی‌های روان

شناختی، اقتصادی، جسمی و توانمندسازی کل تأثیر دارد. نتایج حاکی از آن است که ابعاد حمایت اطلاعاتی و حمایت شبکه‌ی اجتماعی با ضرایب بتای ۰/۳۷ و ۰/۳۱ قابلیت تبیین متغیر وابسته را دارند.

نتایج پژوهش بونیلیا و همکاران (۲۰۱۷) نشان داده که زنان در خانواده‌های ذی‌نفع تصمیمات واحد یا مشترک می‌گیرند؛ با این حال، این میزان تأثیر با افزایش نسبی حضور زنان در حوزه‌های تصمیم‌گیری تا ۰/۳۴ است. یافته‌های کیفی این پژوهش نشان داد که تغییرات در روابط داخلی خانه به هنجارهای جنسیتی متمرکز شده، محدود می‌شوند و این بیان می‌کند مردان، تصمیم‌گیرندگان اصلی خانواده هستند. با این حال، روایت زنان نشان می‌دهد که موقعیت اقتصادی، توانمندسازی مالی آن‌ها را افزایش می‌دهد؛ زیرا آن‌ها می‌توانند بر سرمایه‌گذاری در خانواده و صرفه‌جویی برای شرایط اضطراری کنترل داشته باشند.

زند و همکاران (۲۰۱۷) پژوهشی با عنوان «بررسی خودکارآمدی والدین و توانمندسازی مادران باردار با اختلالات مصرف مواد» انجام داده‌اند. این پژوهش به روش کمی مقطعی است. جامعه آماری آن شامل ۷۱ زنان باردار مبتلا به اختلال مصرف مواد بود که به یک مرکز درمان سوء مصرف مواد با امکانات مسکونی رفته بودند. یافته‌ها نشان داد که زنان در سه ماهه سوم خود احساس خودکارآمدی و توانمندی زیادی را در مقایسه با سه ماهه اول داشتند.

نتایج پژوهش لیاو و لیو^۱ (۲۰۱۶) با عنوان «تأثیر توانمندسازی ساختاری و سرمایه‌ی روان‌شناختی بر شایستگی دانشجویان رشته پرستاری در چین، یک پیمایش پرسش‌نامه‌ای»؛ نشان داده که دانشجویان رشته‌ی پرستاری، دارای میزان شایستگی، توانمندسازی ساختاری و سرمایه‌ی روان‌شناختی متوسط به بالایی بودند. توانمندسازی ساختاری و سرمایه‌ی روان‌شناختی همبستگی مثبت معنی‌داری با شایستگی دانشجویان دارد.

چرایبی و جوز^۲ (۲۰۱۶) در پژوهشی با عنوان «توانمندسازی و انسجام اجتماعی حرکت

^۱ xue Liao & hui Liu

^۲ Cherayi & Jose

به مدل مفهومی جدید» به دنبال ارائه‌ی یک مدل مفهومی از توانمندسازی ایجاد شده در نتیجه اجتماعی شدن اند. این مدل فرض را بر این می‌گذارد که توانمندسازی زنان در حوزه‌های اجتماعی، اقتصادی، روان‌شناختی و سیاسی باعث بهبود شرایط اجتماعی شده و دسترسی به نهادهای قضایی را تسهیل می‌کند. با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای، ۳۰۰ زن مسلمان روستایی انتخاب شدند. نتایج نشان می‌دهد که توانمندسازی زنان در حوزه‌های شخصی، خانوادگی، اجتماعی و سیاسی در حد زیادی باعث افزایش مشارکت اجتماعی آنان و دسترسی به نهادهای قضایی می‌شود.

بایه^۱ (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی نقش توانمندسازی زنان و دستیابی به برابری جنسیتی در توسعه پایدار کشور اتیوپی پرداخت. در این پژوهش، محقق از روش کیفی با منابع ثانویه به عنوان ابزار جمع‌آوری داده‌ها استفاده کرده است. بر اساس داده‌های تحلیل شده، یافته‌های مطالعه نشان می‌دهد که نقش زنان در ابعاد مختلف توسعه پایدار کمتر در کشور بازتاب داشته است. این پژوهش، خواستار تعهد قوی دولت برای توانمندسازی زنان و استفاده از همه پتانسیل کشور برای دستیابی به توسعه پایدار است.

جمع‌بندی پیشینه

با مرور ادبیات پژوهش و نتایج پژوهش‌های داخلی و خارجی انجام شده پیرامون توانمندسازی زنان می‌توان گفت که در اکثر پژوهش‌های انجام شده، توانمندسازی با رویکردهای جبرگرایانه مورد بررسی قرار گرفته و در این پژوهش‌ها از مزایای رویکردهای تلفیقی استفاده نشده است. همچنین ضعف اصلی تحقیقات پیشین این است که در این مطالعات، بیشتر بعد اقتصادی و ساختاری توانمندسازی بررسی شده و به توانمندسازی روان-شناختی زنان متأهل توجه کافی نشده است. این پژوهش با اتخاذ رویکرد ترکیبی و با تأکید بر توانمندسازی روان‌شناختی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی ضمن جبران ضعف تحقیقات

^۱ Bayeh

پیشین سعی دارد تبیین دقیق‌تری از مسئله ارائه نماید.

چارچوب نظری

توانمندسازی زنان متأهل

توانمندسازی سازه‌ای چند بعدی با سطوح فردی، سازمانی و اجتماعی است. توانمندسازی می‌تواند به عنوان یک فرآیند یا به مثابه محصول تلقی شود. در همین معنی، توانمندسازی به کنش یا عمل توانمندی و فرآیندهای ذهنی افراد توانمند دلالت دارد. توانمندسازی در رشته‌های مختلف شامل علوم سیاسی، رفاه اجتماعی، آموزش، سلامت، مدیریت و روان‌شناسی اجتماعی مورد مطالعه قرار گرفته است (لی^۱، ۲۰۱۶).

والرشتاین^۲ (۱۹۹۲) نیز، توانمندسازی را به عنوان سازه‌ی چند بعدی تعریف کرده است که شامل کنترل و تسلط افراد بر زندگی‌شان در زمینه‌ی محیط سیاسی و اجتماعی است (والرشتاین، ۱۹۹۲، به نقل از والیتز^۳، ۲۰۱۶). به عقیده‌ی مالهترا و همکاران^۴ (۲۰۰۲)، توانمندسازی فرآیندی است که طی آن، زنان به سازماندهی خود توانمند می‌شوند و اعتماد به نفس خود را ارتقا می‌بخشند و از حقوق خود در ارتباط با انتخاب آزاد و کنترل بر منابع استفاده می‌کنند (نوابخش و همکاران، ۱۳۹۴). توماس و ولتهوس^۵ (۱۹۹۰) توانمندسازی روان‌شناختی را یک عامل انگیزشی درونی می‌دانند که معکس‌کننده‌ی نقش فعال نیروی انسانی در سازمان است (قلی‌پور، صمدی میارکلائی و صمدی میارکلائی، ۱۳۹۴). مفهوم یاد شده با چندین شاخص اندازه‌گیری شده است. برخی از شاخص‌هایی که قبلاً در زمینه توانمندسازی زنان استفاده شده شامل کنترل بر درآمد، جنسیت سرپرست خانوار و کنترل بر دارایی‌ها در زمان ازدواج است. شاخص شکاف جنسیتی جهانی را مجمع جهانی اقتصاد تهیه کرده که دستاوردهای این حوزه را در چهار بعد: آموزش، مشارکت اقتصادی و توانمندسازی سیاسی

¹ Li

² Wallerstein

³ Walitz

⁴ Malhotra et al

⁵ Thomas & Velthouse

طبقه‌بندی می‌کند (گوپتا، ومیردی، سینگ و پینگالی^۱، ۲۰۱۹).

این پژوهش براساس رهیافت روان‌شناسی اجتماعی از بین ابعاد توانمندسازی به توانمندسازی روان‌شناختی زنان متأهل می‌پردازد. توانمندسازی در این مطالعه، بیان ساختار توانمندسازی در سطح فردی است. مفهوم یاد شده به عنوان روابط بین احساس شایستگی شخصی و تمایل یا اشتیاق به کنش در حوزه عمومی توصیف می‌شود (لی، ۲۰۱۶). کبیر^۲ (۱۳۸۹) سازه‌ی اصلی توانمندسازی را قدرت می‌داند و از توانایی انتخاب کردن به عنوان یکی از وجوه قدرت نام می‌برد. به نظر کبیر، توانمندسازی را می‌توان در سه جنبه تحلیل کرد: منابع، عاملیت و دستاورد. از دیدگاه وی زمین، اشتغال، اعتبار، سرمایه‌ی اجتماعی، آموزش و... به عنوان منابع، هر کدام پتانسیل‌های متفاوتی برای تحقق انتخاب و نهایتاً توانمندشدن زنان ایجاد می‌کنند. وی بر این باور است که منابع و عاملیت، ظرفیت یا همان دستاورد را به وجود می‌آورند. دستاورد به ظرفیت افراد برای زندگی به سبک دلخواه اشاره دارد. از دیدگاه وی فرآیند توانمندسازی شامل تغییر از طریق استفاده از منابع برای تمرین عاملیت انسانی برای دستیابی به بهزیستی است (بیسونگ و دیگین، ۲۰۱۹، موسوی و روان‌خواه، ۱۳۹۵). آلسوپ و هینسون^۳ (۲۰۰۵) نیز از دیگر نظریه‌پردازان مفهوم توانمندسازی، ویژگی آن را افزایش توانایی گروه یا فرد برای دست زدن به انتخاب مناسب می‌دانند. وی خاطر نشان کرده که فرآیند توانمندسازی متأثر از دو عامل عاملیت و ساختار فرصت‌ها است. اینان نیز معتقدند که ساختار فرصت‌ها با عملکرد نهادهای رسمی و غیررسمی شکل می‌گیرد که شامل قوانین و مقررات، چارچوب‌های تنظیم‌کننده و هنجارهای حاکم بر رفتار مردم است (موسوی و روان‌خواه، ۱۳۹۵). گاتیرز^۴ (۱۹۸۷)، در رابطه با روش‌های توانمندسازی چهار زیر فرآیند را شناسایی کرد که در انجام توانمندسازی نقش بسزایی دارد. این چهار فرآیند شامل: رشد خودکارآمدی^۵،

¹ Gupta, Vemireddy, Singh, Pingali

² Kabeer

³ Alsop & Hinsohn

⁴ Gattiers

⁵ self-efficacy

کاهش خود سرزنی^۱، قبول مسئولیت شخصی برای تغییر^۲ و تشکیل گروه^۳ و خود آگاهی نقادانه^۴ است (کیمیایی، ۱۳۹۰). در مورد زنان، هویت خود و خودآگاهی شامل یافتن این حقیقت است که خودشان را از کلیشه‌ها و انتظارات پدرسالارانه جامعه رها سازند. خودآگاهی عبارت است از آگاهی از خود به عنوان یک موجود متفکر، به معنی آگاهی از اینکه فرد چه می‌کند و چرا می‌کند (کیمیایی، ۱۳۹۰). زیمرمن^۵ نیز در تئوری توانمندسازی بر این نکته تأکید دارد که توانمندسازی روان‌شناختی شامل ابعاد درون فردی^۶، تعاملی^۷ و رفتاری^۸ است. توانمندسازی بین فردی به این اشاره دارد که چطور افراد درباره‌ی خودشان فکر می‌کنند و توانایی تأثیرگذاری بر دیگران و نظام‌های سیاسی و اجتماعی را دارند. اندیشمندان رشته‌های مختلف اصطلاحات مختلفی را برای توصیف جنبه‌های بین شخصی توانمندسازی روان-شناختی استفاده کرده‌اند، اما همه‌ی این‌ها به شدت به مدل مفهومی زیمرمن متکی است. مدل توانمندسازی زیمرمن (۱۹۹۵)، نشان می‌دهد که توانمندسازی درون فردی شامل بعد کنترل^۹، خودکارآمدی^{۱۰} و شایستگی ادراک شده^{۱۱} است. بعد کنترل به اعتقاد یا باورها در مورد توانایی افراد برای اعمال نفوذ در زمینه‌های مختلف اشاره دارد. بعد خودکارآمدی به ارزیابی افراد از توانایی خود برای انجام وظایف خاص اشاره دارد. شایستگی ادراک شده هم به ادراک از ظرفیت‌ها یا قابلیت‌های افراد برای انجام کار یا وظایف به نحو احسن دلالت دارد. در رویکرد یاد شده، توانمندسازی تعاملی به فهم عقلانی از محیط اجتماعی پیرامون خود، دانش و منابع مورد نیاز برای ایجاد تغییر دلالت می‌کند. بعد تعاملی به عقاید یا آگاهی از گزینه‌های در

¹ reducing self-blame

² assuming personal responsibility for change

³ developing group

⁴ critical consciousness

⁵ Zimmerman

⁶ Intrapersonal

⁷ Interactional

⁸ behavioral

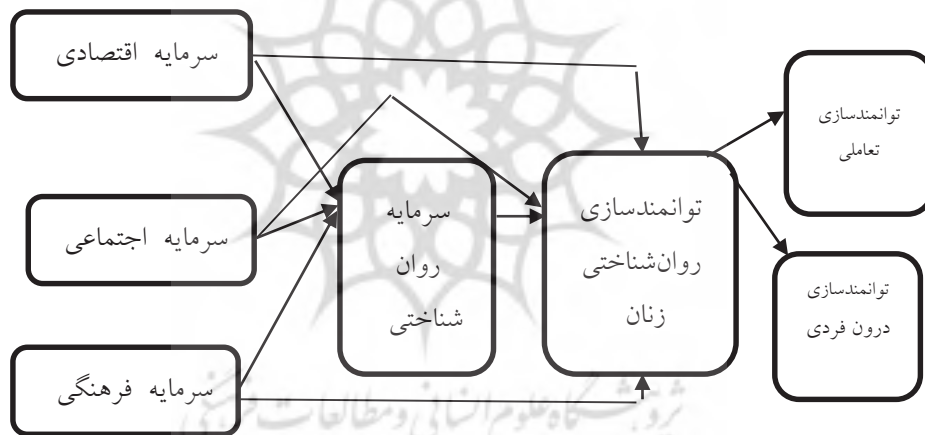
⁹ control

¹⁰ self-efficacy

¹¹ perceived competence

دسترس برای دستیابی به اهداف و فهم هنجارها و ارزش‌های یک محیط خاص اشاره دارد. درک شناختی و یادگیری پیرامون محیط اجتماعی به تقویت مهارت‌های تصمیم‌گیری و حل مسئله منجر می‌شود. در نهایت، بعد رفتاری توانمندسازی روان‌شناختی به کنش‌های توانمند که ممکن است بر برآیندها تأثیر بگذارند؛ اشاره دارد (لی، ۲۰۱۶). در این پژوهش با الهام از تئوری زیمرمن، سازه‌ی توانمندسازی روان‌شناختی در ابعاد درون فردی و تعاملی مورد بررسی قرار گرفته است.

مدل نظری پژوهش

شکل ۱. مدل نظری پژوهش

فرضیه‌های پژوهش

- بین سرمایه‌ی روان‌شناختی و ابعاد آن (عزت نفس، خوش‌بینی و امیدواری) و توانمندسازی روان‌شناختی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی رابطه وجود دارد.
- بین سرمایه‌ی اجتماعی و ابعاد آن (شناختی، ساختاری و رابطه‌ای) و توانمندسازی

- روان‌شناختی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی رابطه وجود دارد.
- بین سرمایه‌ی اقتصادی و توانمندسازی روان‌شناختی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی رابطه وجود دارد.
  - بین سرمایه‌ی فرهنگی و ابعاد آن (بعد عینی و نهادی) و توانمندسازی روان‌شناختی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی رابطه وجود دارد.

روش پژوهش

روش تحقیق مورد استفاده در این بخش، از نظر بعد زمانی، مقطعی و از نظر بعد اجرایی، کاربردی و بر اساس نحوه گردآوری داده‌ها، پیمایشی است. جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر کلیه زنان متأهل استان آذربایجان شرقی است. بر اساس آخرین سرشماری (۱۳۹۵) تعداد زنان متأهل استان آذربایجان شرقی ۱۲۴۹۸۳۹ نفر است. از این تعداد، ۱۰۹۰ نفر براساس فرمول کوکران و به شیوه‌ی نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای انتخاب شده‌اند. واحد آماری در این پژوهش، زنان متأهل استان آذربایجان شرقی (فرد) است. تعداد کل زنان متأهل استان آذربایجان شرقی به تفکیک شهرستان‌های تابعه و سطح توسعه‌ی آنان در جدول ۳ آمده است. جدول ۳. تعداد نمونه‌ی آماری به تفکیک سطح توسعه‌ی شهرستان‌های استان آذربایجان شرقی

سطح توسعه (برخوردار، نیمه برخوردار، شهرستان)	شهرستان	جامعه‌ی آماری	نمونه‌ی آماری
سه شهرستان برخوردار استان آذربایجان شرقی	تبریز	۵۷۴۶۴۹	۷۰۱
	مراغه	۸۲۶۷۳	۱۰۱
	مرند	۷۷۶۰۸	۹۵
سه شهرستان نیمه برخوردار استان آذربایجان شرقی	اسکو	۵۱۶۹۳	۶۳
	جلفا	۱۹۴۰۸	۲۴
	شبستر	۴۵۳۴۲	۵۵
سه شهرستان محروم استان آذربایجان	هشترود	۱۷۶۰۷	۲۱

شرقی	ورزقان	۱۵۸۲۴	۱۹
	چار اویماق	۸۷۹۹	۱۱
کل شهرستان های منتخب	کل شهرستان های منتخب	۸۹۳۶۰۳	۱۰۹۰

در تحقیق حاضر برای برآورد حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد. شایان ذکر است واریانس متغیر وابسته از طریق مطالعه مقدماتی در بین ۵۰ نفر از زنان متأهل استان آذربایجان شرقی محاسبه شد؛ بنابراین، حجم نمونه با لحاظ واریانس متغیر وابسته برآورد شد. در این پژوهش حدود ۴۴ پرسش نامه هم با لحاظ پرسش نامه های ناقص و... اضافه تکمیل شده که جمعاً ۱۱۳۴ پرسش نامه تکمیل شده است.

$$n = \frac{Nt^2s^2}{Nd^2 + t^2s^2} = \frac{1249836 \times 1.96^2 \times .71}{[(1249836 \times .05^2) + (1.96^2 \times .71)]} = \frac{3407552.87}{3127.31} \approx 1090$$

در پژوهش حاضر برای تجزیه و تحلیل داده ها با عنایت به سطح سنجش متغیرها از آمار توصیفی نظیر میانگین، انحراف معیار، چولگی، کشیدگی، حداقل، حداکثر و آمار استنباطی دو متغیره نظیر آزمون تی، پیرسون و تحلیل واریانس یک طرفه در نرم افزار SPSS و برای تحلیل چند متغیره، از مدل معادلات ساختاری از طریق نرم افزار AMOS18، استفاده شده است.

جدول ۴. ضرایب پایایی مرتبط با سازه های مورد بررسی

ردیف	سازه ها	ابعاد	تعداد	ضرایب پایایی هر
			گویه	بعد
۱	امیدواری		۵	۰/۸۰
	سرمایه ی روان شناختی	تاب آوری	۵	۰/۸۰
		خوش بینی	۶	۰/۶۱
۲	سرمایه ی فرهنگی	-	۸	۰/۷۸
۳	سرمایه ی اقتصادی	-	۵	۰/۹۲

۰/۸۲	۳	شبکه‌ها	ساختاری	۴
۰/۸۲	۴	روابط		۵
۰/۹۱	۷	ساختاری کل		۶
۰/۸۴	۴	همکاری	شناختی	۷
۰/۸۵	۳	ارزش‌ها	اجتماعی	۸
۰/۸۹	۷	کل شناختی		۹
۰/۸۸	۴	فهم متقابل	رابطه‌ای	۱۰
۰/۸۷	۵	اعتماد		۱۱
۰/۸۰	۴	تعهد		۱۲
۰/۹۱	۱۳	کل رابطه‌ای		۱۳
۰/۹۱	۴	خودکارآمدی		۱۴
۰/۶۶	۳	کنترل		۱۵
۰/۸۶	۳	شایستگی ادراک شده	توانمندسازی بین	۱۶
۰/۸۹	۱۰	کل توانمندسازی بین شخصی	شخصی	۱۷
۰/۷۷	۷	کنش جمعی	توانمندسازی تعاملی	۱۸
۰/۷۵	۵	روابط بین فردی		۱۹
۰/۸۴	۱۲	کل توانمندسازی تعاملی		۲۰

تعریف مفاهیم و متغیرها

توانمندسازی روان‌شناختی زنان: از دیدگاه منون (۱۹۹۹)، توانمندسازی روان‌شناختی یک وضعیت شناختی است که با کنترل ادراک شده، شایستگی ادراک شده و درونی کردن هدف مشخص می‌شود (لی، ۲۰۱۶). اسپریتز نیز مفهوم یاد شده را به عنوان یک فرآیند انگیزشی تعریف می‌کند که در آن ویژگی‌های ذاتی و عوامل محیطی بر توانایی افراد در کشف معنا،

¹ Menon

احساس شایستگی و احساس استقلال تأثیر می‌گذارد (افضلی، مطهری و حاتمی، ۲۰۱۴). در این پژوهش، سازی توانمندسازی روان‌شناختی زنان با الهام از تئوری زیمرمن در دو بعد توانمندسازی تعاملی (۱۲ گویه) و توانمند سازی درون فردی (۱۰ گویه) در سطح سنجش رتبه‌ای و در قالب طیف لیکرت مورد اندازه‌گیری قرار گرفته است.

سرمایه‌ی فرهنگی: سرمایه‌ی فرهنگی، به تمرکز و انباشت انواع گوناگون کالاهای ملموس فرهنگی و نیز قدرت و توانایی در اختیار گرفتن این کالاها و همچنین، استعداد و ظرفیت فرد در شناخت و کاربرد این وسایل گفته می‌شود. از نظر بوردیو، سرمایه‌ی فرهنگی به سه بعد سرمایه‌ی فرهنگی درونی شده (تجسم یافته)، سرمایه‌ی فرهنگی عینی (عینیت یافته) و سرمایه‌ی فرهنگی نهادینه شده، قابل تفکیک است. سرمایه‌ی فرهنگی تجسم یافته، نوعی ثروت درونی و بخش جدایی‌ناپذیر از فرد است که با شخصیت او عجین شده است. سرمایه‌ی فرهنگی نهادی با مقررات نهادینه شده حاصل می‌شود و از طریق انواع مدارک تحصیلی، در ارتقای پایگاه اجتماعی مؤثر است (قادری و رضایی، ۱۳۹۳). لازم به ذکر است که در این پژوهش با الهام از دیدگاه بوردیو از بین ابعاد سه‌گانه‌ی سرمایه‌ی فرهنگی، بعد عینی با ۹ گویه و بعد نهادی با هفت گویه مورد بررسی قرار گرفته است.

سرمایه‌ی روان‌شناختی: عبارت است از مجموعه‌ای از صفات و توانمندی‌های مثبت افراد و سازمان‌ها که می‌توانند مانند یک منبع قوی در رشد و ارتقاء فرد و سازمان نقش داشته باشند. امیدواری، خوش‌بینی، خودکارآمدی و تاب‌آوری مؤلفه‌های سرمایه‌ی روان‌شناختی هستند (علیپور، آخوندی، صرامی‌فروشان، صفاری‌نیا و آگاه‌هریس، ۱۳۹۲). در پژوهش حاضر سازی مذکور در ابعاد امیدواری (۴ گویه)، خوش‌بینی (۶ گویه) و تاب‌آوری (۵ گویه) در سطح سنجش رتبه‌ای و در قالب طیف لیکرت اندازه‌گیری شده است.

سرمایه‌ی اجتماعی: گوشال و نهابیت^۱ (۱۹۹۸)، سرمایه‌ی اجتماعی را جمع منابع بالفعل و بالقوه موجود در درون و ناشی شده از شبکه‌های روابط یک فرد یا یک واحد اجتماعی تعریف

^۱ Nahabit and Gushal

می‌کنند (عباس‌زاده، بوداقتی، حسن پور و حسینی، ۱۳۹۴) که در این پژوهش با الهام از دیدگاه گوشال و نهابیت در سه بعد ساختاری (۷ گویه)، شناختی (۷ گویه) و رابطه‌ای (۱۳ گویه) در سطح سنجش رتبه‌ای مورد آزمون قرار گرفته است.

سرمایه‌ی اقتصادی: سرمایه‌ی اقتصادی به درآمد پولی و همچنین سایر منابع و دارایی‌های مالی اطلاق می‌شود. سرمایه‌ی اقتصادی به واسطه‌ی خصلتش در دنیای امروز به مثابه پول و اشیای مادی است که در مقابله‌ی تولید کالا و خدمات به کار می‌رود. بورديو عقیده داشت که سرمایه‌ی اقتصادی ریشه‌ی تمام سرمایه‌هاست (فیلد، ۱۳۸۵). متغیر یاد شده در این پژوهش با معرف‌هایی چون توانایی تأمین نیازهای ضروری زندگی، مشکل نداشتن در تأمین معیشت خود، توانایی تأمین هزینه‌های زندگی خود، با مشکل مالی مواجه نشدن در تأمین نیازهای اولیه‌ی خود (خوراک) و توانایی در تأمین هزینه‌های تحصیلی فرزندان در سطح سنجش رتبه-ای و در قالب طیف لیکرت مورد سنجش قرار گرفته است.

یافته‌ها و نتایج

در جدول ۵، توزیع پاسخگویان بر اساس ویژگی‌های عمومی (سطح تحصیلات، تحصیلات شوهر، شغل پاسخگو) آمده است.

جدول ۵. توزیع پاسخگویان بر حسب متغیرهای زمینه‌ای

سطح تحصیلات	فراوانی	درصد	تحصیلات فراوانی	درصد	فراوانی
			شوهر		فراوانی
بی سواد	۴۲	۳/۷	بی سواد	۳۹	۳/۴
ابتدایی	۸۴	۷/۴	ابتدایی	۱۰۳	۹/۱
راهنمایی	۱۲۷	۱۱/۲	راهنمایی	۱۳۵	۱۱/۹
متوسطه	۳۴۱	۳۰/۱	متوسطه	۲۷۳	۲۴/۱
فوق دیپلم	۱۸۶	۱۶/۴	فوق دیپلم	۱۹۱	۱۶/۸
کارشناسی	۲۷۴	۲۴/۲	لیسانس	۲۶۵	۲۳/۴

۸/۹	۱۰۱	فوق لیسانس	۶/۱	۶۹	کارشناسی ارشد
۱/۹	۲۲	دکتری	۰/۷	۸	دکتری
۰/۴	۵	بی جواب	۰/۳	۳	بی جواب
۱۰۰	۱۱۳۴	جمع کل	۱۰۰	۱۱۳۴	جمع کل
درصد	فراوانی	وضعیّت	درصد	فراوانی	شهرستان محل سکونت
		شغلی			
		پاسخگو			
۷/۳	۸۳	بیکار	۶۱/۸	۷۰۱	تبریز
۱۷/۷	۲۰۱	شاغل بخش خصوصی	۹/۷	۱۱۰	مراغه
۱۳/۱	۱۴۹	شاغل بخش دولتی	۹/۳	۱۰۵	مرند
۳/۰	۳۴	بازنشسته	۲/۴	۲۷	جلفا
۴۸/۸	۵۵۳	خانه دار	۵/۴	۶۱	شبستر
۱۰/۰	۱۱۳	سایر	۶/۲	۷۰	اسکو
۰/۱	۱	بی جواب	۲/۱	۲۴	هشترود
۱۰۰	۱۱۳۴	جمع کل	۱/۹	۲۲	ورزقان
			۱/۱	۱۳	چاراویماق
			۰/۱	۱	بی جواب
			۱۰۰	۱۱۳۴	جمع کل

سرمایه‌ی روان‌شناختی

به منظور سنجش سازه‌ی سرمایه‌ی روان‌شناختی از پرسش‌نامه‌ی استاندارد بومی شده مشتمل بر ۱۶ گویه استفاده شد که در قالب طیف لیکرت و سه بعد امیدواری، تاب‌آوری و خوش‌بینی

طراحی شده بود. طبق یافته‌های تحقیق:

- میانگین حاصله متغیر امیدواری (۷۶/۰۷)، در حد متوسط به بالا قرار دارد. به این معنا که میزان امیدواری در بین زنان متأهل مورد بررسی در حد زیاد است.
- میانگین درصدی متغیر تاب‌آوری (۷۷/۱۶)، بالاتر از مقدار متوسط است. یعنی میزان تاب‌آوری در بین زنان متأهل مورد بررسی بالاتر از مقدار متوسط است.
- میانگین درصدی خوش‌بینی در بین زنان منتخب در نمونه (۷۴/۸۳)، با توجه به حداکثر ۱۰۰ و حداقل ۰، بالاتر از مقدار متوسط است.
- در مجموع، یافته‌های توصیفی تحقیق نشان داد که میزان سرمایه‌ی روان‌شناختی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی (۷۶/۰۴)، بالاتر از مقدار متوسط است. یافته‌های دو متغیره هم نشان داد که بین سازه‌ی سرمایه‌ی روان‌شناختی کل با متغیر توانمندسازی همبستگی معنی‌داری وجود دارد ($r=0/499$, $sig=0/000$).

جدول ۶. آماره‌های توصیفی متغیر سرمایه‌ی روان‌شناختی

متغیر	میانگین خام	میانگین درصدی	انحراف چولگی	چولگی	ماکزیمم	مینیمم	دامنه‌ی مقدر	مقدار متغیر
							تغییرات	متوسط
خوش‌بینی	۲۶/۹۴	۷۴/۸۳	۴/۴۳	-۰/۵۱	۳۶	۸	۲۸	۲۲
تاب‌آوری	۲۳/۱۵	۷۷/۱۶	۴/۲۴	-۰/۶۷	۳۰	۵	۳۰	۱۷/۵
امیدواری	۲۳/۰۱	۷۶/۷	۴/۶۰	-۰/۷۳	۳۰	۵	۲۵	۱۷/۵
مجموع	۷۳/۱۰	۷۶/۰۴	۱۱/۴۷	-۰/۵۷	۹۶	۲۳	۷۳	۵۹/۵

سرمایه‌ی اجتماعی

در این پژوهش، برای اندازه‌گیری سازه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی ۲۷ گویه در قالب سه بعد ساختاری، رابطه‌ای و شناختی که به صورت طیف لیکرت طراحی شده بود، استفاده گردید. بعد ساختاری سرمایه‌ی اجتماعی در این پژوهش با مؤلفه‌هایی چون شبکه‌ها و روابط مورد سنجش قرار گرفته است:

- میزان شبکه‌ی اجتماعی در بین زنان متأهل استان آذربایجان شرقی در حد بالا است.
- میزان روابط شبکه‌ای در بین زنان متأهل مورد بررسی به یکدیگر بالاتر از مقدار متوسط است.
- میزان بعد ساختاری سرمایه‌ی اجتماعی در بین زنان متأهل منتخب در نمونه (۸۳/۱۹) بالاتر از مقدار متوسط است.
- ۹۲/۶ درصد پاسخگویان معتقدند که اعضای خانواده‌شان در امور مختلف مشارکت و همکاری می‌کنند. در مجموع، حدود ۸۳ درصد در بین زنان متأهل استان آذربایجان شرقی همکاری وجود دارد.
- میزان ارزش‌های مشترک در بین زنان متأهل مورد بررسی در حد خیلی زیاد است.
- نتایج تجمیع نمرات ابعاد سازه‌ی مذکور حاکی از آن است که میزان سرمایه‌ی اجتماعی شناختی در بین زنان منتخب در نمونه بالاتر از مقدار متوسط است.
- در تحقیق حاضر برای سنجش بعد رابطه‌ای سرمایه‌ی اجتماعی از ۱۳ گویه در قالب ۳ مؤلفه‌ی اعتماد با ۵ گویه، فهم متقابل با ۴ گویه و تعهد با ۴ گویه استفاده گردید که به صورت طیف لیکرت طراحی شده بود. میزان فهم متقابل در بین زنان متأهل مورد بررسی در حد زیاد بوده است.
- میزان اعتماد در بین زنان متأهل منتخب در نمونه در حد خیلی زیاد بوده است.
- میزان تعهد در بین زنان مورد بررسی در حد خیلی زیاد است. در مجموع بعد رابطه‌ای سرمایه‌ی اجتماعی در بین زنان متأهل آذربایجان شرقی (۸۵/۲۰) در حد بالاست.
- میانگین سرمایه‌ی اجتماعی کل به دست آمده بالاتر از مقدار متوسط است. طبق یافته‌های دو متغیره، همبستگی بین سرمایه‌ی اجتماعی کل با توانمندسازی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی و ابعاد آن با اطمینان ۰/۹۹ معنی دار واقع شد. شدت همبستگی سرمایه‌ی اجتماعی کل با متغیر توانمندسازی در حد متوسط (۰/۳۹۵) و نوع رابطه‌ی بین متغیرهای مذکور مستقیم است (r=0/395, sig=0/000).

جدول ۷. آماره‌های توصیفی سرمایه‌ی اجتماعی

متغیر	میانگین خام	میانگین درصدی	انحراف چولگی معیار	چولگی	حداکثر	حداقل	دامنه‌ی تغییرات	مقدار متوسط
بعد شناختی	۳۵/۰۱	۸۳/۳۵	۵/۳۲	-۱/۰۵	۴۲	۸	۳۴	۲۵
بعد ساختاری	۳۴/۹۴	۸۳/۱۹	۵/۷۰	-۱/۲۲	۴۲	۷	۳۵	۲۴/۵
رابطه‌ای	۶۶/۴۶	۸۵/۲۰	۹/۶۱	-۱/۴۹	۷۸	۱۳	۷۸	۱۳
سرمایه‌ی اجتماعی	۱۳۶/۴۱	۸۴/۲۰	۱۹/۰۸	-۱/۳۵	۱۶۲	۳۲	۱۳۰	۹۷

سرمایه‌ی اقتصادی

در این پژوهش سازه‌ی سرمایه‌ی اقتصادی با پنج گویه در قالب طیف لیکرت و در سطح سنجش رتبه‌ای مورد سنجش قرار گرفته است. بر اساس یافته‌های تحقیق:

- در کل، میزان سرمایه‌ی اقتصادی زنان متأهل مورد بررسی در حد زیاد است. یافته‌های استنباطی تحقیق نشان داد که همبستگی بین سرمایه‌ی اقتصادی و توانمندسازی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی تأیید می‌شود ($r=0/206$, $sig=0/000$).

جدول ۸. آماره‌های توصیفی سرمایه‌ی اقتصادی

متغیر	میانگین خام	میانگین درصدی	انحراف چولگی معیار	چولگی	حداکثر	حداقل	دامنه‌ی تغییرات	مقدار متوسط
سرمایه اقتصادی	۲۲/۲۵	۷۴/۱۶	۵/۴۹	-۰/۷۵	۳۰	۵	۲۵	۱۷/۵

سرمایه‌ی فرهنگی

نتایج حاصل از بررسی گویه‌هایی که برای سنجش بعد عینی سرمایه‌ی فرهنگی تنظیم شده بود، نشان داد که میزان بعد عینی سرمایه‌ی فرهنگی زنان متأهل منتخب در نمونه پایین‌تر از مقدار متوسط و قابل تأمل است.

- وضعیت سرمایه‌ی فرهنگی نهادی نیز در بین زنان مورد بررسی (۲۱/۱۱)، پایین‌تر از مقدار متوسط است.
- نتایج تجمیع نمرات گویه‌های ابعاد یاد شده نشان می‌دهد که میانگین سرمایه‌ی فرهنگی کل به دست آمده (۴۰/۲۰) پایین‌تر از مقدار متوسط و قابل تأمل است. میزان سرمایه‌ی فرهنگی و ابعاد آن با توانمندسازی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی و کلیه‌ی ابعاد آن همبستگی معنی‌دار دارد ($r=0/301$, $sig=0/000$).

جدول ۹. آماره‌های توصیفی سرمایه‌ی فرهنگی

متغیر	میانگین خام	میانگین درصدی	انحراف جولی	جولگی	حداکثر	حداقل	دامنه‌ی تغییرات	مقدار متوسط
بعد عینی	۲۳/۰۶	۴۸/۰۴	۸/۲۵	۰/۴۸	۴۸	۸	۴۰	۲۸
بعد نهادی	۹/۱۹	۲۱/۱۱	۰/۹۴	-۱/۰۹	۱۰	۵	۵	۷/۵
سرمایه‌ی فرهنگی	۲۳/۳۲	۴۰/۲۰	۸/۱۱	۰/۴۸	۵۸	۱۶	۴۲	۳۷

توانمندسازی روان‌شناختی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی

در تحقیق حاضر برای سنجش توانمندسازی زنان از ۲۲ گویه در قالب دو بعد، توانمندسازی درون فردی با ۱۰ گویه، توانمندسازی تعاملی با ۱۲ گویه استفاده گردید که به صورت طیف لیکرت طراحی شده بود. حال به بررسی نتایج توصیفی هر یک از این ابعاد پرداخته می‌شود. در

۴۴/۵	۵۵	۱۷	۷۲	-۰/۴۸	۱۰/۵۳	۷۲/۸۶	۵۲/۴۶	توانمندسازی تعاملی
۱۴	۲۰	۴	۲۴	-۰/۵۲	۳/۷۵	۷۷	۱۸/۴۸	خودکارآمدی ادراک شده
۱۰/۵	۱۵	۳	۱۸	-۰/۵۵	۳/۴۴	۷۲/۲۷	۱۳/۰۱	شایستگی ادراک شده
۱۱/۵	۱۳	۵	۱۸	-۰/۸۴	۲/۳۳	۸۴/۶۶	۱۵/۲۴	کنترل
۳۶	۴	۱۲	۶۰	-۰/۴۹	۷/۸۹	۷۷/۸۸	۴۶/۷۳	توانمندسازی درون فردی
۸۸	۸۸	۴۴	۱۳۲	-۰/۲۸	۱۵/۵۶	۷۵/۱۵	۹۹/۲۰	توانمندسازی روانشناختی زنان

برازش مدل معادلات ساختاری

پژوهش حاضر، به منظور تدوین مدل معادلات ساختاری با نرم افزار AMOS18، مدل مسیر و روابط بین سازه‌ها ترسیم شد و برای ارزشیابی برازش مدل توانمندسازی زنان از شاخص‌های برازش مطلق، برازش نسبی و برازش مقتصد استفاده گردید. ریشه‌ی میانگین توان دوم خطای تقریب^۱ (RMSEA) یکی از معیارهای مهمی است که برای برازش مدل از آن استفاده می‌شود. زمانی که مقدار این آماره کمتر از ۰/۰۵ باشد، مبین این است که مدل از برازش خوبی برخوردار است. در صورتی که مقدار آن بین ۰/۰۵ تا ۰/۰۸ باشد، برازش قابل قبول، اگر بین ۰/۰۸ و ۰/۱ باشد، برازش متوسط و اگر بزرگتر از ۰/۱ باشد، برازش ضعیف است (کلانتری، ۱۳۹۲). در این پژوهش، مقدار $RMSEA = 0.06$ حاکی از قابل قبول بودن برازش مدل است. همچنین شاخص‌های برازش مطلق و نسبی چون CFI، RFI، NFI، بالاتر از ۰/۹۰ و شاخص‌های برازش مقتصد PCFI، PNF بالاتر از ۰/۰۵ هستند و می‌توان گفت که مدل برازش لازم

^۱ Root Mean Square Error of Approximation

را دارد.

جدول ۱۱. شاخص‌های نیکویی برازش مدل توانمندسازی روان‌شناختی زنان

CFI	IFI	RFI	NFI
۰/۹۹۷	۰/۹۹۷	۰/۹۳۹	۰/۹۹۶
	PCFI	PNFI	RMSEA
	۰/۰۶۶	۰/۰۶۶	۰/۰۶۳

تحلیل مسیر^۱

در تحقیق حاضر بعد از بررسی شاخص‌های برازش مدل و تأیید مدل، جهت بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم و اثرات کل سازه‌های مورد بررسی از تکنیک تحلیل مسیر با استفاده از نرم افزار AMOS18 استفاده گردید. نتایج تحلیل مسیر نشان داد:

- اثر مستقیم سازه‌ی سرمایه‌ی اقتصادی بر توانمندسازی زنان معنی‌دار بوده است. متغیر سرمایه‌ی اقتصادی از طریق سرمایه‌ی روان‌شناختی، $۰/۰۶$ تأثیر مثبت بر متغیر وابسته داشته است. در مجموع، اثرات کلی متغیر یاد شده بر توانمندسازی معنی‌دار بوده است.
- اثر مستقیم سازه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی بر توانمندسازی $۰/۲۶۲$ درصد از طریق سازه‌ی سرمایه‌ی روان‌شناختی $۰/۰۸$ درصد تأثیر معنی‌داری بر توانمندسازی داشته است. در مجموع اثر کل سازه‌ی سرمایه‌ی اجتماعی بر توانمندسازی $۰/۳۴۴$ درصد و معنی‌دار بوده است.
- سرمایه‌ی فرهنگی $۰/۱۰۰$ درصد تأثیر مستقیم معنی‌داری بر مسئله‌ی تحقیق داشته است. متغیر مذکور از طریق سازه‌ی سرمایه‌ی روان‌شناختی نیز $۰/۱۴۰$ درصد تأثیر

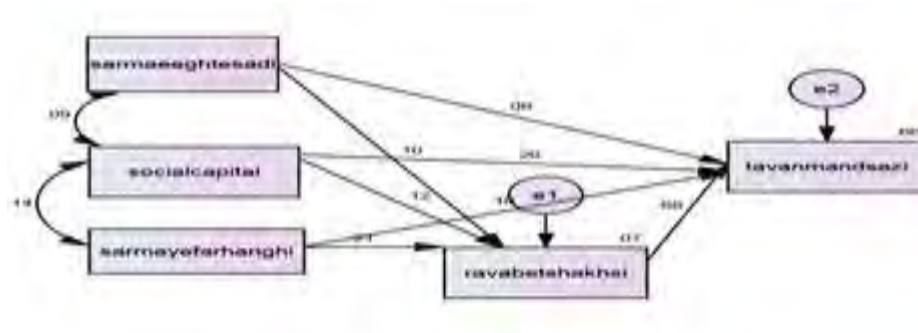
^۱Path Analysis

- معنی داری بر توانمندسازی روان‌شناختی زنان داشته است. اثر کل سرمایه‌ی فرهنگی بر توانمندسازی ۰/۲۴۰ بوده است.
- اثر مستقیم سازه‌ی سرمایه‌ی روان‌شناختی بر توانمندسازی ۰/۶۸۲ معنی‌دار بوده است.
  - با مقایسه‌ی اثرات مستقیم متغیرهای مستقل مورد بررسی بر توانمندسازی زنان می‌توان گفت که توانمندسازی زنان بیش از هرچیزی متأثر از سرمایه‌ی اجتماعی و روان‌شناختی است.
  - مجموع، یافته‌های تحقیق نشان داد که متغیرهای وارد شده در مدل تحقیق، ۶۶ درصد از تغییرات توانمندسازی روان‌شناختی زنان را تبیین می‌کند.
- جدول ۱۲. تحلیل مسیر توانمندسازی روانی زنان بر اساس متغیرهای مستقل

متغیرهای مستقل	نوع اثر		اثرات تحلیل شده	اثرات تحلیل نشده
	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم		
سرمایه اقتصادی				
سرمایه اجتماعی	۰/۰۹۶	۰/۰۶۵	۰/۱۵۶	۰/۳۴
سرمایه فرهنگی	۰/۲۶۲	۰/۰۸	۰/۳۴۴	۰/۶۶
سرمایه روان‌شناختی	۰/۱۰۰	۰/۱۴۰	۰/۲۴۰	
	۰/۶۸۲	-	۰/۶۸۲	

** : معنی دار بر اساس 1.96 > * : غیر معنی دار

(۷۱۳) متغیر وابسته: توانمندسازی زنان

شکل شماتیک ۱. مدل مسیر توانمندسازی زنان

بحث و نتیجه‌گیری

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی عوامل مؤثر بر توانمندسازی روان‌شناختی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی بوده است. سارالانگه در تئوری توانمندسازی توجه به رفاه، دسترسی به منابع و تسهیلات، آگاه‌سازی، مشارکت و کنترل و قدرت تصمیم‌گیری را اساس تواناسازی می‌داند. سرمایه‌ی فرهنگی از دیگر متغیرهای تأثیرگذار بر توانمندسازی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی است. طبق دیدگاه بوردیو، پرورش خانوادگی، آموزش رسمی و فرهنگ شغلی، سه منبع سرمایه‌ی فرهنگی اند. از دیدگاه بوردیو افراد بر اساس میزان سرمایه فرهنگی خود بین خود با دیگران تمایز قائل می‌شوند. بر این اساس، سرمایه‌ی فرهنگی سبب گرایش افراد به سبک‌های زندگی خاص می‌شود (قادری و رضایی، ۱۳۹۳). طبق این رویکرد می‌توان گفت که کم و کیف سرمایه‌ی فرهنگی زنان نقش مهمی در ارتقای احساس توانمندی زنان دارد. در این ارتباط، نتایج پژوهش لی (۲۰۱۶) نشان داد که استفاده‌ی فعال از رسانه‌های اجتماعی تأثیر معنی‌داری بر توانمندسازی روان‌شناختی دارد. همسو با محتوای نظری و نتیجه‌ی پژوهش پیشین مذکور، یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که بین سرمایه‌ی فرهنگی و توانمندسازی رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد، همچنین سرمایه‌ی اقتصادی با توانمندسازی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی همبستگی معنی‌داری دارد. با تکیه بر دیدگاه بوردیو می‌توان

گفت که کنش توانمند هر کنشگر اجتماعی در هر میدانی تابع سطح و ترکیب سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است که سرمایه‌ی اقتصادی در صدر سایر سرمایه‌ها قرار دارد؛ لذا به میزانی که زنان از سرمایه‌ی اقتصادی برخوردار باشند، آنگاه به لحاظ روانی، احساس شایستگی و توانمندی می‌کنند و منطبق با نتایج پژوهش بونیلیا و همکاران (۲۰۱۷) و بوشرا و واجیها (۲۰۱۵) بوده است سرمایه‌ی روان‌شناختی از دیگر متغیرهای تأثیرگذار بر توانمندسازی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی است. لوتاز و همکاران (۲۰۰۸) معتقدند که سرمایه‌ی روان‌شناختی با تکیه بر متغیرهای روان‌شناختی مثبت همچون امید، خوش‌بینی، تاب‌آوری و خودکارآمدی منجر به ارتقای دانش و مهارت افراد و سرمایه‌ی اجتماعی می‌شود (سید جوادین، فیاضی، بلوچی، و فارسی زاده، ۱۳۹۳). در این ارتباط، باندورا بر این باور است که خودکارآمدی به عنوان بعدی از سرمایه‌ی روان‌شناختی نقش مهمی در عملکرد فرد بازی می‌کند، چون به صورت مستقیم بر رفتار آدمی تأثیر می‌گذارد. از دیدگاه گاتیرز (۱۹۸۷) رشد خودکارآمدی، کاهش خود سرزنشی، قبول مسئولیت شخصی برای تغییر^۱ و تشکیل گروه و خود آگاهی نقادانه از جمله روش‌هایی است که در انجام توانمندسازی نقش بسزایی دارد (کیمیایی، ۱۳۹۰). یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که بین سرمایه‌ی روان‌شناختی و توانمندسازی زنان متأهل رابطه معنی‌دار وجود دارد. این یافته همسو با نتایج پژوهش مهاجری امیری و همکاران (۱۳۹۵)، و ژولیو و هولیو^۲ (۲۰۱۶) بوده است. یکی از عوامل مرتبط با توانمندسازی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی، سرمایه‌ی اجتماعی است. طبق دیدگاه گروتارت^۳ (۱۹۸۸)، سرمایه‌ی اجتماعی مجموعه‌ای از هنجارها، شبکه‌ها و منابعی است که از طریق آن مردم به قدرت و منابع دسترسی پیدا می‌کنند (مارکینک و هارت، ۲۰۱۵). مارکینک و هانت^۴ (۲۰۱۶) در پژوهشی به این نتیجه دست یافتند که بین سرمایه‌ی اجتماعی و توانمندسازی جنسیتی رابطه وجود دارد (همان). همچنین، چرمچیان لنگرودی در پژوهشی با

^۱ assuming personal responsibility for change

^۲Xue Liao &Hui Liu

^۳ Grootaert

^۴ Marcinek & Hunt

عنوان «نقش سرمایه‌ی اجتماعی بر توانمندسازی زنان مرکبات کار شهرستان ساری» به این نتیجه رسیده است که ۹/۸ درصد از واریانس توانمندسازی زنان مرکبات کار شهرستان ساری به وسیله‌ی سرمایه‌ی اجتماعی تبیین می‌شود (چرمچیان لنگرودی، ۱۳۹۵)، همسو با این یافته‌ها، نتایج پژوهش حاضر هم نشان داد که بین سرمایه‌ی اجتماعی و توانمندسازی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد. براساس یافته‌های تحقیق پیشنهادهای کاربردی به شرح زیر است:

- پیشنهاد می‌شود از طریق تهیه‌ی برنامه‌های تلوزیونی و با استفاده‌ی عملی از ظرفیت‌های نخبگانی خصوصاً استادان روان‌شناسی و جامعه‌شناسی دانشگاه‌های استان آذربایجان شرقی، احترام به احساسات همدیگر و نقد سالم و سازنده‌ی یکدیگر و در نهایت، فهم متقابل به اعضای خانواده‌ها به منظور توفیق در فرآیند توانمندسازی آموزش داده شود.
- پیشنهاد می‌شود در فرآیند جامعه‌پذیری خانوادگی و آموزشی، روابط مبتنی بر اعتماد، صداقت، صراحت و حسن ظن آموزش داده شود. در این راستا، برگزاری نشست‌های هم‌اندیشی، توزیع بروشورها و کتاب‌هایی با مضامین اعتماد در روابط زناشویی، تهیه‌ی فیلم‌ها و مستندهایی در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی پیرامون اعتماد پیشنهاد می‌شود.
- با اعطای وام‌های قرض الحسنه و ایجاد مشاغل خانگی و... می‌توان شاهد توانمندی‌های زنان در سطح استان آذربایجان شرقی بود.
- پیشنهاد می‌شود سریال‌های تلوزیونی با مضامین امید به آینده، خوش‌بینی و تقویت عزت نفس در سطح استان آذربایجان شرقی جهت بهبود توانمندی زنان متأهل استان آذربایجان شرقی تهیه و در زمان مناسب پخش گردد.
- پیشنهاد می‌شود امور بانوان استانداری آذربایجان شرقی از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی با محوریت شناخت زنان از ظرفیت و توانمندی‌های خود، همچنین، نقش زنان در مدیریت توسعه به منظور تقویت عزت نفس آنان برگزار گردد.

- پیشنهاد می‌شود مسئولان فرهنگ و ارشاد اسلامی و کتابخانه‌های عمومی استان آذربایجان شرقی از طریق کتابخانه‌های دیجیتالی و سیار، دسترسی خانواده‌ها خصوصاً زنان را به کتاب بیش از پیش تقویت نمایند.
- در راستای توانمندسازی زنان پیشنهاد می‌شود اداره‌ی کار، رفاه و تعاون با حمایت مالی و اطلاعاتی از مشاغل خانگی و معرفی مشاغل پایدار برای زنان به تفکیک هر شهرستان با توجه به مزیت‌های نسبی هر منطقه، درآمد زنان این استان را افزایش دهند.

سپاسگزاری

بدین‌وسیله از حمایت مالی معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه شهید چمران اهواز در قالب پژوهانه (GN: SCU.ES99.44294) در انجام این تحقیق تشکر و قدردانی می‌گردد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- جلیلیان، سارا و سعدی، حشمت اله. (۱۳۹۵). نقش توانمندسازی زنان در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی خانوارهای روستایی (مطالعه‌ی موردی: روستاهای شهرستان اسلام آباد غرب). فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۶ (۲۱)، ۱۳۰-۱۴۲.
- سید جوادین، سید رضا؛ فیاضی، مرجان؛ بلوچی، حسین و فارسی زاده، حسین. (۱۳۹۳). تأثیر سرمایه‌ی روان‌شناختی بر کیفیت خدمات ارائه شده به مشتریان توسط کارکنان باجه با میانجی‌گری رضایت شغلی (مورد مطالعه بانک انصار). فصلنامه مطالعات رفتار سازمانی، ۳ (۴)، ۸۹-۱۱۴.
- عباس‌زاده، محمد؛ بوداقتی، علی؛ حسن پور، محمد و حسینی، سید صمد. (۱۳۹۴). تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی سازمانی بر ظرفیت انطباق‌پذیری سازمانی. فصلنامه مطالعات رفتار سازمانی، ۴ (۳)، ۱۴۵-۱۷۴.
- علیپور، احمد؛ آخوندی، نیلا؛ صرامی فروشانی، غلامرضا؛ صفاری‌نیا، مجید و آگاه هریس، مژگان. (۱۳۹۲). بررسی اثربخشی مدل مداخله‌ی سرمایه‌ی روان‌شناختی بر سلامت کارشناسان شاغل در شرکت ایران خودرو دیزل. دو ماهنامه‌ی سلامت کار ایران، ۱۰ (۴)، ۲۳-۱۶.
- فیلد، جان. (۱۳۸۵). سرمایه‌ی اجتماعی. ترجمه‌ی حسن رضانی. تهران: نشر کویر.
- قادری، طاهره و رضایی، سپیده. (۱۳۹۳). رابطه‌ی سرمایه‌ی فرهنگی و گرایش جوانان به مد (تفاوت بین دختران و پسران). فصلنامه علوم اجتماعی، ۶۶، ۱-۳۴.
- قلی‌پور، رحمت‌الله؛ صمدی میارکلائی، حسین و صمدی میارکلائی، حمزه. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر توانمندسازی روان‌شناختی بر فرهنگ اشتراک‌گذاری دانش. مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، ۱۳ (۴)، ۱۸۱-۲۰۳.

- قنبری، یوسف و انصاری، رحیمه. (۱۳۹۴). شناسایی و تبیین عوامل اجتماعی و اقتصادی مؤثر بر توانمندسازی زنان روستایی (مورد مطالعه: شهرستان رستم). *مجله‌ی پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۴ (۳)، ۱-۱۰.
- کلانتری، خلیل. (۱۳۹۲). *مدل سازی معادلات ساختاری در تحقیقات اجتماعی-اقتصادی با برنامه لیزرل و سیمپلیس*، تهران: فرهنگ صبا.
- کرمانی، مهدی؛ مظلوم خراسانی، محمد؛ بهروان، حسین و نوغانی، محسن (۱۳۹۲). عوامل مؤثر بر توانمندسازی زنان سرپرست خانوار مورد مطالعه: زنان شاغل در مراکز کوثر شهرداری تهران در سال ۱۳۹۱، *مجله جامعه شناسی ایران*، ۱۴ (۱۳)، ۱۱۶-۱۴۸.
- موسوی، مرضیه و روان‌خواه، فاطمه. (۱۳۹۵). واکاوی رابطه‌ی انواع نظام‌های رفاهی با توانمندسازی اقتصادی زنان. *مطالعات روان‌شناسی اجتماعی زنان*، ۱۴ (۱)، ۷۳-۱۰۱.
- مهاجری امیری، شیوا؛ مجردی، غلامرضا و بادسار، محمد. (۱۳۹۵). بررسی نقش عوامل اجتماعی و روان‌شناختی بر توانمندسازی زنان روستایی سرپرست خانوار تحت پوشش کمیته‌ی امداد (مورد مطالعه: شهرستان عباس آباد). *مجله‌ی تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*، ۲-۴۷ (۱)، ۲۱۱-۲۲۵.
- نوابخش، مهرداد؛ ازکیا، مصطفی؛ وثوقی، منصور و سادات مشیر استخاره، زهرا. (۱۳۹۴). ارزیابی عوامل مؤثر بر توانمندی اقتصادی (مطالعه‌ی موردی: زنان آسیب‌پذیر در شهر تهران). *فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری*، ۱۲، ۱-۲۰.
- وطن‌خواه نوغانی، آتنا؛ قاسمی، مریم و جوان، جعفر. (۱۳۹۵). شناسایی و اولویت‌بندی راهبردهای توانمندسازی زنان در روستاهای مهاجرت فرست براساس ماتریس SWOT QSPM، (مطالعه موردی: شهرستان مشهد). *مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان*، ۱۴ (۳)، ۶۱-۹.

- Abbaszadeh, M., Boudaghi, A., Hassanpoor, M., & Hosseini, S. S. (2015). The impact of organizational social capital on organizational adaptability capacity. *Organizational Behavior Studies Quarterly*, 4(3), 174-146. [Text in Persian]
- Afzali, A., Motahari, A., & Hatami-Shirkouhi, L. (2014). Investigating the influence of perceived organizational support, psychological empowerment and

organizational learning on job performance: an empirical investigation. *Tehnički vjesnik*, 21(3), 623-629.

- Alipor, A., Akhondy, N., Sarami Foroshany, G. R., Saffarinia, M., & Agah Heris, M. (2013). The effectiveness of psychological capital intervention model (PCI) on the mental health in the experts working in Iran Khodro Diesel co. *Iran occupational health*, 10(4), 23-16. [Text in Persian]
- Arestoff, F., & Djemai, E. (2016). Women's empowerment across the life cycle and generations: Evidence from Sub-Saharan Africa. *World Development*, 87, 70-87.
- Bayeh, E. (2016). The role of empowering women and achieving gender equality to the sustainable development of Ethiopia. *Pacific Science Review B: Humanities and Social Sciences*, 2(1), 37-42.
- Bisung, E., & Dickin, S. (2019). Concept mapping: Engaging stakeholders to identify factors that contribute to empowerment in the water and sanitation sector in West Africa. *SSM-population health*, 9, 1-10.
- Bonilla, J., Zazur, R. C., Handa, S., Nowlin, C., Peterman, A., Ring, H., & Team, Z. C. G. P. E. (2017). Cash for women's empowerment? A mixed-methods evaluation of the government of Zambia's child grant program. *World Development*, 95, 55-72.
- Bushra, A., & Wajiha, N. (2015). Assessing the socio-economic determinants of women empowerment in Pakistan. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 177, 3-8.
- Cherayi, S., & Jose, J. P. (2016). Empowerment and social inclusion of Muslim women: Towards a new conceptual model. *Journal of rural studies*, 45, 243-251.
- Field, J. (2006). *Social Capital*, translated by Hassan Ramezani, Tehran: KAVIR press. [Text in Persian]
- Ghaderi, T., & Rezaie, S. (2014). Relationship between cultural capital and youth's tendency towards fashion (Difference between girls and boys). *Social Sciences*, 21(66), 1-35. [Text in Persian]
- Ghanbari, Y., & Ansari, R. (2015). Identification and explanation of social and economic factors affecting the empowerment of rural women (Case study: Rostam city). *Journal of Research and Rural Planning*. 4 (3), https://www.civilica.com/Paper-JR_RRP-JR_RRP-4-3_001.html. [Text in Persian]
- Gholipour, R., Samadi Miarkolaei, H., & Samadi Miarkolaei, H. (2015). A study on impact of psychological empowerment on knowledge sharing culture case study of female employees of ministry of education in Mazandaran

- province. *Quarterly Journal of Womens Studies Sociological and Psychological*, 13(4), 181-203. [Text in Persian]
- Gupta, S., Vemireddy, V., Singh, D., & Pingali, P. (2019). Adapting the women's empowerment in agriculture index to specific country context: Insights and critiques from fieldwork in India. *Global food security*, 23, 245-255.
- Jalilian, S., & Saadi, H. (2016). The role of rural women's home business and empowerment on family economic decision-making (Case study: Islam-Abad Gharb county). *Quarterly Scientific Journal of Regional Planning*, 6(21), 129-142. [Text in Persian]
- Kalantari, Kh. (2013). *Structural Equation Modeling in Socio-Economic Research with LISREL and SIMPLIS*, Tehran: Farhang Saba Publications. [Text in Persian]
- Kermani, M., Mazloun Khorasani, M., Behravan, H., & Noghani, M. (2012). Empowering female-headed households case: Women working in Kosar centers affiliated to Tehran municipality in 2012. *Iranian Journal of Sociology*, 14(3), 116-148. [Text in Persian]
- Li, Z. (2016). Psychological empowerment on social media: Who are the empowered users?. *Public Relations Review*, 42(1), 49-59.
- Liao, R. X., & Liu, Y. H. (2016). The impact of structural empowerment and psychological capital on competence among Chinese baccalaureate nursing students: A questionnaire survey. *Nurse Education Today*, 36, 31-36.
- Malapit, H. J. L., & Quisumbing, A. R. (2015). What dimensions of women's empowerment in agriculture matter for nutrition in Ghana?. *Food Policy*, 52, 54-63.
- Mohajeri Amiri, S. H., Mojaradi, G., & Badsar, M. (2016). Investigating the role of social and psychological factors on empowerment of rural female-headed households, Supported by the Imam Khomeini Relief Foundation (Case study: Abas Abad Township). *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research*, 47(1), 211-225. [Text in Persian]
- Mousavi, M., & Ravankhah, F. (2016). Analyzing the relation of welfare systems with Women's Economic Empowerment. *Quarterly Journal of Womens Studies Sociological and Psychological*, 14(1), 73-101. [Text in Persian]
- Navabakhsh, M., Azkiya, M., Vosouqi, M., & Moshir, E. Z. S. (2015). An assessment of effective factors on economic empowerment (Case study: Vulnerable women in Tehran). *Journal of Urban Economics and Management*, 3(12), 1-20. [Text in Persian]

- Seyed Javadin, S. R., Fayazi, M., Baluchi, H., & Farsizadeh, H. (2014). The effect of psychological capital on the quality of services provided to customers by counter staff mediated by job satisfaction (Case study of Ansar Bank). *Journal of Organizational Behavior Studies Quarterly*, 4(11), 89-114. [Text in Persian]
- Shuai, Y., Shuai, C. M., Li, W. J., & Huang, F. B. (2019). Role of women's empowerment in improving farmer's livelihood: Empirical evidence from China. *Quality & Quantity*, 53(2), 621-639.
- Vatankhah Noghani, A., Ghasemi, M., & Javan, J. (2016). Identify and prioritize strategies for the empowerment of women in rural migration based on the SWOT matrix technique QSPM (Case study: Mashhad county). *Quarterly Journal of Womens Studies Sociological and Psychological*, 14(3), 61-92. [Text in Persian]
- Waltz, A. (2016). The women who feed us: Gender empowerment (or lack thereof) in rural southern Brazil. *Journal of rural studies*, 47, 31-40. women.gov.ir
- Zand, D. H., Chou, J. L., Pierce, K. J., Pennington, L. B., Dickens, R. R., Michael, J., & White, T. (2017). Parenting self-efficacy and empowerment among expectant mothers with substance use disorders. *Midwifery*, 48, 32-38.

نویسندگان

دکتر محمد عباسزاده
استاد جامعه‌شناسی دانشگاه تبریز. ایشان دارای مقالات متعددی در مجلات معتبر داخلی و خارجی است و عمده فعالیتشان در حوزه‌ی نظریه‌های جامعه‌شناسی و روش تحقیق کمی و کیفی پیشرفته است.

دکتر علی بوداقی
استادیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه شهید چمران اهواز. ایشان دارای مقالات متعدد در مجلات معتبر است و عمده فعالیتشان در حوزه‌ی جامعه‌شناسی سازمان‌ها و روش تحقیق کمی و کیفی پیشرفته است.

Modeling the Factors Affecting the Empowerment of Married Women in East Azerbaijan Province

Mohammad Abbaszadeh¹
Ali Boudaghi^{2*}

Abstract

Today, women have a strategic role to play in sustainable development as half population of the society. Investing in women's empowerment means investing in sustainable development. The main aim of this study is to investigate the factors affecting the empowerment of married women in East Azarbaijan province. The method of study is quantitative and the data were collected using a questionnaire. According to the latest census (2016), the statistical population of the study included 1203062 married women in East Azarbaijan province from whom 1134 individuals were selected based on the Cochran formula and via multi-stage cluster sampling as a sample of the study. In general, the research findings showed that 1. The level of psychological empowerment of married women in East Azerbaijan province is higher than the average (75.15%). Based on the results of path analysis, the direct, indirect, and total effects of economic, social, cultural, and psychological capital structures on women's empowerment were significant and could explain 66% of the variance of the dependent variable (women empowerment). Comparing the beta coefficients of regression analysis, it can be said that women's empowerment is mostly affected by the variable of psychological capital (0.68).

---

¹. Professor, Department of Social Sciences, University of Tabriz

². Assistant Professor, Department of Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz

* Corresponding Author: A.Boudaghi@scu.ac.ir

Submit Date: 2020.04.19

Accept Date:2020.09.13

DOI:10.22051/JWSPS.2020.29706.2139

Keywords

Women's Empowerment, Economic Capital, Cultural Capital, Psychological Capital.

